

Соруу-джууаб

Ары къалай аладыла?

Контракт къуллукъ юсюнден газетде джазганлай турасыз. Къыйын топ эсе, контракт къуллукъ этгенлеге къаллай таблицыла болганыларыны юслеринден этнда да бир джазгырыз.

СЫЛПАГЪАРЛАНЫ Тимур.

Багъалы Тимур къарнашыбыз!

Бизни республикада контракт къуллукъ этген аскерчиле чекчиледеле. Чекчи аскерни чоту къыйынды, джууабдыды, ол себеден ары хар кимни да алыб бармайдыла, комиссия адамны саулугуна, окуууна-билимине, усталыгына, адебине-намысына, психология-физиология болууна кючю тукъум къараб, алай сайлайды.

Чекчи управлениени къуллукъчу билдиргенге кере, контракт къуллукъга барырга аскер борчула тындырган, джыллары 19-дан 39-га дери джашла алынадыла. Ала-ны айлыклары да игиди. Контрактниклеге, аланы юдигилерине да киб тюрлю льготала бериледе.

Контракт бегитиуню юсюнден толу халар управлениеде билирге боллукъду.

Газетни информацияон къуллугъу.

Газетни информацияон къуллугъу.

Ма санга!..

Аджашхан ПИСЬМО

1978-чи джыл Атлантадан Аляскага ашырылган писмо Анкоридже быыл джетгенди, деб билдиреди КТУУ-ТУ басма.

Почтаны къуллукъчулары 33 джылны писмо къайда, нек аджашханы кескин джуаб бералмайдыла.

1978-чи джыл бла белгилгенгн писмо Джеймс бла Бетти Уилсонла джазылганды. Джеймс Уилсонну джуууклары ийгендиле салам къагъытны. Джеймс 2011-чи джылны джайында джууукларындан халар алмагъанлай ёлюб кетгенди.

Джеймси баш иесиз къалган ой биичесе Бетти бусагъатда Арканзасда джажайды. Письмону халарын кесини тент къызы Норма Макдоналддан, бусагъатда аланы Анкоридже юйлеринде джазгъан тиширдуан, билгенди. Письмо келгенин ол телефон бла билдиргенди.

Бу юнледе Арканзасха, Бетти Уилсонга, аны Анкоридже джазгъан къызы къонаккъа барлыккъы. Ол 33 джылны аджашыб айланган писмону анасына табдырылыккъыды.

Синоптикле джарашдырган прогнозга кере, “Къарачай” газет басмадан чыгарыкъ юн, декабрны 24-де, хауа болум былай боллукъду: Черкескеде -1...+5 (джангур), Аляскада -0...+1 (джангур).

Газетни информацияон къуллугъу. КъЧР-де ДЕКАБРНЫ 24-де КЮННЮ. Чыкъгъаны 08:42 батханы 17:33 узунлугъу 08:55

Культура джашау

СУРАТ САЛЫРГЪА ЮРЕТГЕН ШКОЛДА

Бир кюн Ючкекенде Батчаланы Борисни джашы Шамилге тюбё къалдым.

Школну директору Батчаланы Шамил.

Ушакъ эте келиб, ол накъырда халда: - Гитче Къарачай районда сен джазмаган бир зат къалмады, бизни школубузну юсюнден а не эсе да джазаргъа сыймейсе, - деди. - Не школду ол? - деб сорууду.

- Ол школда уа биз фахмулу сабийлени сурат салырга юретебиз. Къалай билмейсе бизни школубузну? Республикада аны аты иги бла айтылы туралды. Республика кёрмочлеге къошулган бла къалмай, Москвада бардырылган кёрмочлеге да къошулб, дипломагъа, грамо-

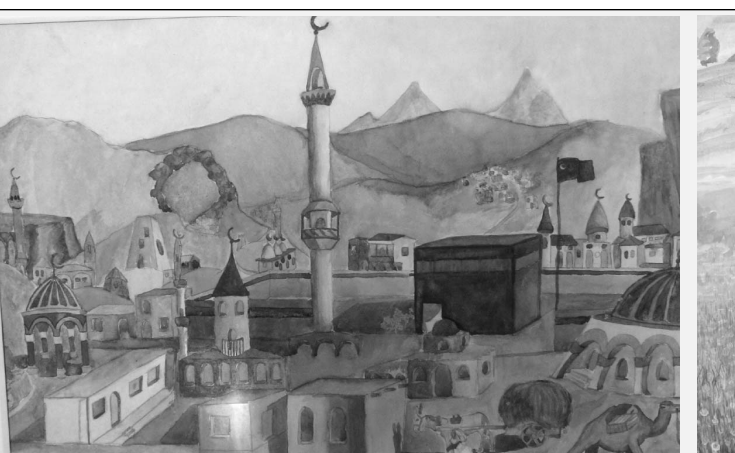
талагъа тыйыншы болгъанлай турады. Школубуз былайдан ушакъ да тюлдю. Шамил да, мен да ары бардыкъ. Совет власты заманында ишленген эки этажлы эски юйюно босагъасындан атаб, экинчи этажга чыкъдыкъ.

- Бир кабинетибиз ма буду, - деди Батча улу. - Экинчи кабинетибиз биринчи этаждады. Сабийле мында, анда да сурат салырга юретебиз. Не джашырга, кабинетлерибиз, башха айтсакъ, мастерскойларыбыз, эркин толдоле. Алай болса да, алагъа да къуана, сабийлени юретебиз.

Эки кабинетни къабыргаларында тюрлю-тюрлю диплома, грамотала тагъылыдыла. Джер-джерде суратла салыныбдыла. Аланы хар бирини къатына бара, къолу бла кёргозе, суратны ким салганын айтады Шамил. Суратланы ичинде керти да ариу салынганла бардыла. Сёз ючюн, Гочияланы Муратны «Солнечный мальчик», Джатдоланы Лейланы «Папа вернулса», Байчораланы Джаммоланы «Одуванчик», Гебенланы Заурну «Восток», Лайпаланы Мадинаны «Карачаево-бхарский мир» деген суратлары, терен магъаналары болган бла къалмай, суратлау джаны бла да уста салын-

нгандыла. Быланы эмда башха сабийлени суратлары, Москвада кёрмочде болуб, дипломагъа ие болгандыла. Джатдоланы Лейла бла Волошук Маринаны салган суратларыны асламысы Улуу Ата джурт къазуатыны темасына аталгандыла. Кёрмочде аланы суратлары РФ-ны Кърал Думасыны I-чи, II-чи даражалы дипломларына тыйыншы болгандыла.

тёрт адам дерслени бардырадыла. Аланы арасында РФ-ны Суратчыларыны союзуно эки члени барды. Чомаланы М. бла Пиларланы Ш. Ала да керти фахмулу суратчыладыла, усталдыла. Ала юретген сабийле да тюрлю-тюрлю кёрмочлеге къошулур ючюн къалмайдыла.

Школну директору эмда сабийле салган суратла.

Быланы экинсиде сурат салырга школну директору Батчаланы Шамил кеси юретеде. Анда Байчора улуну 1500 аты болганы чертиледи.

Школга биогюлюкде 100-ден аслам сабий джюрюйду, - дейди Батчаланы Шамил. - Тёрт джыллы ичинде биз алагъа кесибиз билгенни берирге юретебиз. Бизни школда окуп, Санкт-Петербургда, къралыбызы башха шахарларында баш билим берген окуу заведениелеге

киргенле кёбдюле. Озган джыл бла быйылны арасында сабийле 17 диплом алгандыла. Алтын сертификатланы алганла да бардыла усталаны арасында. Сёз ючюн, кёб болмай Чомаланы М.М., Чомаланы М.-Х.М. сыйлы саугъагъа ие болуб, школубузну бетин чыгаргандыла.

Кёресе кабинетлерибиз тарлыкъ да, азлыкъ да этеде. Алай болса да, сабийлеге терен билим берирге юретебиз. Биз, сабийлени сурат салырга юретген бла къал-

май, сурат салыну теориясындан, белгили суратчыларыны творчестволарыны, джашауларыны юслеринден да хапар айтыб турабыз...

КЪОБАНЛАНЫ Махмут.

Тарих

БАЙЛЫКЪЛАРЫ БАШЛАРЫНА ДЖАУ БОЛГЪАНЛА

Алгъаракълада Мамашланы Сафар шохумда къонакъда болама. Анда «Къарачай» газетни кёрюб, анга къарай, эски суратха эс бёлдюм. Базыкъ нарат томураудан ишленген юй аллында ючюлеун - миллет кийимлери бла ушагъыулу тиширйу багъанбага таяныб, эркишиле уа аны аллында олтуруудагъа.

Бурун заманлада алынган суратда джазылганга кере, абадан эркиши Къарачайны Учкулан элинден Байчораланы Джаммолатды. Къатындагъыла уа аны джашы Асланбек бла къызы Мёлаханды. Аны газет бетде басмалаган профессор Шаманланы Ибрагимди. Ол суратда адамланы таныгъанладан, билгенден ашыгыш хапар сакълагъанын

таурухла халкъда биогюбюгече да джюрюйдиюле», - деб хапарлады. Байчораланы Кючюкню джашы Джаммолат Бёденеланы атаулданды. Кючюкню чам аты да Бёдене болганды. Аны юсюнден Кемисхан да сагъына-сагъына турганды, «Карачаевцы» китабны бетинде да джазылады. 1868-1874 джыллада джазылыу кампания бардырылган эди. Анда Къарачайда а ненча тукъум, ала къалай къауумдан болганылары, адам саны да белгилгендиле. Бу иш пристав Петрусевиични (анга къарачайлыла Зукку пристоп дегендиз) оную бла этиплгенди. Аны бардыргъан, сословный комиссиягъа башчылыкъ этген депутатдан Дамир Джаммолат эди.

Лайпаланы Къазий бла Батчаланы Мусса джазгъан айтады. Газет бетге алай эсийиб къарагъанымы кёрюб, къонаккъа байым: «Суратдагъы Байчораланы Джаммолат, аны джашы Тинибек революцияны аллында джыллада Къарачайны бек бай адамлары эдиле. Тинибекни къызы Кемисхан мени 18 джыл ёсдюргенди. Атасыны, апасыны да юслеринден кёб хапар айтханды. Андан сора да, Джаммолатны байлыгыны юсюнден

Идрис бла Асланбек эртде ауушадыла. Уллу молкню джюрюторге атасына билеклиг этген Тинибек эди. Молкге да ол ие болады. XX-чы ёмюрню аллында Кавказын белгиле атчыларыны (конезаводчиклерины) санында ол да айтылыб турганды. Сют, айран, бышлакъ, джау бла санаторийлени да баджарганды. Кеси уа 1924 джыл ёлгенди.

Бу аты айтылган кишини Ючкекенде туудуклары Байчораланы Ибрагим бла Байчораланы Люаза джажайдыла. Ала да биогюлюкде джыллары келген адамладыла. Ол джыллада Малкъар джанында бек байладан бири уа Бахсан тарында Гирхджандан Этезланы Хаджи-Дауут эди. Башха малын санамай, минден артыкъ аты болганды аны. Ала чыдамлыкъ джаны бла бек айырмалы эдиле. Патчахны адамлары огуна бачамагъа керек атланы андан алгандыла. Ол баш онуючуни кеси бла да тюбеше турганды.

Этез улуну аты джылкысы бла айтылганылыккъа, башында сагъынганыбызча, ол кёб тууар, къой да тутханды. Кенделен тийресинде Гепчокъада юч джыйырмагъа джууукъ бахсан парий бар эди муну. Ала, къошлада иги къарауллукъ эте, берюлен огуна талагандыла.

Алай бир малын Этез улу Быллымда Алмалы деген ариу кюн бетде, Кенделенде Гепчокъада, Тамбукан кёлню (тауула анга Тамбакъган неда Таубукъган дегендиле) тийресинде да ортакъгъа алган уллу джеринде тутханды. Тирмашыулугъу, иш кёллюлюгю бла къурагъан эди Хаджи-Дауут ол къадар молкню.

Байчораланы Кючюкню джашы Джаммолат.

Этезланы Хаджи-Дауут.

Байчораланы Джаммолатны джашы Тинибек.

Байрамкулуланы Мусос.

Джашын, Джарахматны, большевикле ёлтюрдиле. Хаджи-Дауут джанын власть анга мында джашау бермезилгин билгенден сора Сербиягъа къараны Омар бла 1920-чы джыл кычады.

Хаджи-Дауутну да революция, эки джашындан сора да, кюёлеринден, туудукларындан да кёберин джокъ этеди. Кеси уа, Джуртундан айырылыб, элине, ата юйюне термиле, ахыр конлерин алай ёдюреди.

Алай бир малын Этез улу Быллымда Алмалы деген ариу кюн бетде, Кенделенде Гепчокъада, Тамбукан кёлню (тауула анга Тамбакъган неда Таубукъган дегендиле) тийресинде да ортакъгъа алган уллу джеринде тутханды. Тирмашыулугъу, иш кёллюлюгю бла къурагъан эди Хаджи-Дауут ол къадар молкню.

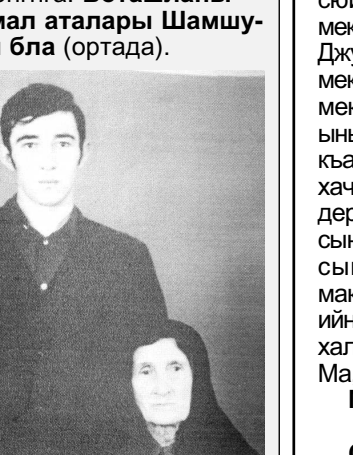
Алай бир малын Этез улу Быллымда Алмалы деген ариу кюн бетде, Кенделенде Гепчокъада, Тамбукан кёлню (тауула анга Тамбакъган неда Таубукъган дегендиле) тийресинде да ортакъгъа алган уллу джеринде тутханды. Тирмашыулугъу, иш кёллюлюгю бла къурагъан эди Хаджи-Дауут ол къадар молкню.

Солдан онгнга: Байчораланы Асланбек, Мёлахан эмда Джаммолат. XIX-чу ёмюрню 2-чи джарымы.

Солдан онгнга: Боташланы Пахат, Жамал аталары Шамшудин бла (ортада).

Солдан онгнга: Байчораланы Кемисхан, Тинибекни къызы, Этезланы Гошанаго, Хаджи-Дауутну къызы, соевлиб турган Мамашланы Алини джашы Таусолтан.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса. Суратла МАМАШЛАНЫ Сафарны архивинден алынгандыла.

Киреев Аскербий Сууюнович

Белгили ногай поэт, журналист, асылуи адам КИРЕЕВ Аскербий Сууюнович джашуадан кетгенди.

Ол 1938-чи джыл февралны 17-де Карачаевск шахарда тууганды. Эм алга ол Черкесск шахарда педагогика училищени, андан сора Къарачай-Черкес педагогика институту бошайды.

50 джылны узгъына Киреев А. С., ногай литература бла журналистикада ишлеб, джамагъатына кесин танытханы бла да къалмай, андан уллу сый да табады. Ол 20-гъа джууукъ поэзия бла проза китабын авторду. Ногай сабий литературыны къуралууу бла ёсюю да Киреев А. С. бла къысха байламлыдыла.

Киреев А. С. РФ-ны Джазыучуларыны союзуно, РФ-ны Журналистлерины союзуно членлери эди. Кёб джылланы ногай тилде чыкъгъан «Маметекей» сабий литература журналы баш редактору болуб ишленген эди. Кёб джылланы узакълыкларына махтаулу ишлеб турганы эмда литературга къошхан уллу юлюшю ючюн ол «Хурмет Белгиси» орден бла, «Къурунуу ветераны» деген медаль бла, аны кибик «Россиячы башмак 300 джыл» деген белги бла сауланган эди, анга «Россия Федерацияны культураны махтаулу къуллукъчусу», «Къарачай-Черкес Республиканы халкъ поэти» деген атла аталгандыла. Ол 3 сабийни атасы эди.

Уллу журналист, фахмулу поэт Киреев Аскербий Сууюнович коллегаларыны, джердешлерины, бюсюреулю окууучуларыны эслеринде ёмюрлюкге къалтырды.

КъЧР-ни Башчысы Темрезланы Рашид КъЧР-ни Халкъ Джыйылыууно (Парламентини) Председатели Иванов Александр.

Китаб тапха

Алгъа чакъыргъан ЭСКИ ДЖОЛЧУКЪЛА

Мындан алда бизни газетде Байрамкулуланы Наурузну назмулары басмаланганларында, «Аллах айтса, къалам тутхан фахмулу джаш тёллюбюзден болур», - деб эс ийген эдик.

Арадан эки ыйыкъ да кетгинчи Наурузну биринчи назму китабчыгъы къолума тюшюб къалды. Китабны аты «Эски джолчукъла чакъырадыла алгъа» деб алайды. Джаратдым. Чыкъ тамчылача, таза оюмла, джашлыккъыны кесича, ариу сезимле, уста къолу бла назму кебге урулган сезле. Аладан бетинге бир тукъум бир джылыурады. Ингит сезимден, философия оюмладан согулган назму тизгинле тынч окулудыла, кескин образла, таб тенгешдириуле эсингге къалыб барадыла. Китабны ичи алай турганлай сиймекликди: Аллахха сиймеклик, джашау-га сиймеклик, Джуртха, атагъа-анагъа сиймеклик, айнадыла, къызгъа сиймеклик. Амма, бу арта сагъынычлган сезимни Науруз, бир къауун джаш поэтича, «къысха-хачепкен», «джаланбуут», «бедербет» этиб атмайды. Нафсы атын намысны багъанасына тагъыб, сиймеклик макъамланы, эски заманланы ийнарларында, тау абезекни халында сезимлеге къояды. Ма, кесигиз къарагъыз:

18 джылы джангы толган джашны кюеге ушагъан бу мыда сагъышы джюрегинги кээди. Поззияны кючю биллайд затлада тюлмюдо? Терен къартлыккъы дери джашаргъа Аллах насыйб этсин. Биюногъунда джашлыккъындюрдюн тоз джолгъа бурган улан джашау джолунда кёб хайырлы ишле этердебъшанабыз. Къысха джашауанда бу уланын талай тауекел атлам этерге, фахмулун талай затда кёрюсюрге къуандан келгенди.

Мийиклеге чыкъгъан таза сиймеклик, Садакъ кибик ачы сёзден тешилди. Джели чыгъыб баргъан хау шар кибик, Сиймеклигим джерге тюшюб тебреди.

Джаш кеси игилик аманлыккъы дженгерине ийнаныб чыкъганды литератураны къыйын джолуна да. Ол ийнамакълыгы китабыны хар бетинде эсленеди. Аны биринчи назму китабын окуучулагъа тебдеген адамла да ишкесидиле аны инетини тазалыгына, кючюне, фахмусуна. Китабха редакторлукъ эттенле - Аппаланы Билял бла Ёзденланы Альберт, ал сёз джазгъанла - Мамчуланы Дина бла Ёзденланы Шамил.

Ол тирмиси келиб джарсыу къагъагъа? Батылырмы джыламукуню кёлюнде? Не болса да сезимме сый-багъа Бир берирсиз, суюлсезиг кёрюмде.

Китаб Къарачай илму-излем институтуны ышыгы бла ИКО «Аланский Эрмитаж» атлы китаб басмада чыкъганды. Тиражы 2000 экземплярды. Алырга излеген китабны авторуна бу телефон бла сёллеширге боллукъду: 8-928-655-0975.

ЁЗДЕНЛАНЫ Якъуб.

“Къарачай” Баш редактор КАКУШЛАНЫ Хусейн Редколлегия Хубийланы Абу-Хасан (баш редакторну заместители), Ёзденланы Якъуб, Хапчаланы Салых (КъЧР-ни Халкъ Джыйылыууну депутаты), Аппаланы Билял, Джазаланы Багула, Къобанланы Махмут, Джазаланы Лидия (джууаблы секретарь), Семелланы Зарема (корректор). Газетни кърал каталогда индекси 54040